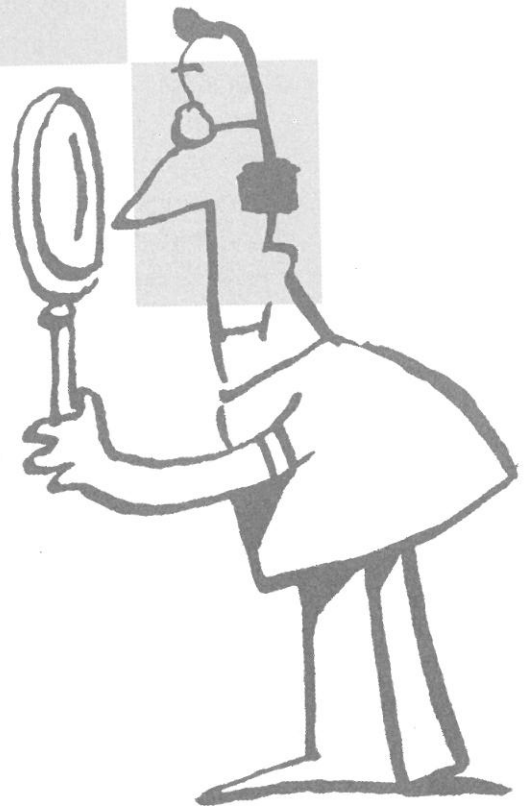

חלק שני

הערכה

עיקר וטפל

פרק 8 מהו טיעון טוב?

8.1

- (א) לכל שר בממשלה יש חשבון בנק.
כל אחד שיש לו חשבון בנק יודע לחתום.
.: כל שר בממשלה יודע לחתום.
- (ב) כל שר בממשלה הוא חבר מפלגה.
כל בוגר תיכון יודע לחתום.
.: כל אחד שיודע לחתום הוא שר בממשלה.
- (ג) כל שר בממשלה הוא חבר מפלגה.
כל בוגר תיכון יודע לחתום.
.: כל שר בממשלה יודע לחתום.
- (ד) לכל אחד שיודע לחתום יש חשבון בנק.
כל אחד שיש לו חשבון בנק הוא שר בממשלה.
.: כל אחד שיודע לחתום הוא שר בממשלה.

מה דעתכם על הטיעונים האלה? איזה מביניהם הוא טיעון טוב, איזה אינו טיעון טוב? מדוע?

על טיעון (א) קשה מאוד לערער – ההקדמות סבירות, וכן המסקנה הנובעת מהן. גם בטיעון (ב) ההקדמות בסדר גמור, אבל ברור שהמסקנה אינה נכונה ואין היא נובעת מהן. טיעון (ג) הוא בדיוק כמו טיעון (ב), חוץ מהמסקנה, שבטיעון (ג) היא כן נכונה. בכל זאת, טיעון (ג) אינו טיעון טוב, כי המסקנה לא נובעת מההקדמות (אף-על-פי שגם המסקנה וגם כל ההקדמות אמיתיות). להבדיל, בטיעון (ד)

המסקנה בהחלט נובעת מההקדמות; אבל בניגוד לטענות בטיעונים האחרים, כל הטענות בטיעון (ד) הן לא אמיתיות (ואפילו מגוחכות).

הגדרה

טענה היא אמיתית אם היא טענה נכונה – כלומר, אם היא תואמת למציאות; אחרת היא טענה שקרית.

שאנחנו חושבים. אפשרות נוספת היא לחשוב על האמת כתועלת (usefulness) למטרות שונות. האמת מוגדרת כאן כהתאמה למציאות רק מפני שהגדרה זו נראית פשוטה וטבעית יותר; אבל ניתן להבין כל מה שנאמר כאן גם לפי תפיסות אחרות של האמת.

יש תפיסות רבות של האמת. אף שטענה אמיתית מאופיינת כאן כטענה התואמת למציאות, ניתן גם לאפיין את האמת אחרת. אפשר, למשל, לחשוב על טענה אמיתית כטענה שתואמת לא לאיזושהי מציאות עצמאית, אלא לכלל הדברים

אמת

הגדרה

טיעון הוא תקף אם המסקנה של הטיעון נובעת מההקדמות; כלומר, אם לא יהיה סביר לקבל את ההקדמות בלי לקבל את המסקנה גם כן.

הגדרה

טיעון הוא מהימן אם: (א) הוא תקף ו-(ב) כל הקדמותיו אמיתיות.

דוגמא:

טיעון (א) תקף, ושתי הקדמותיו אמיתיות, כך שהוא גם מהימן. בטיעון (ב) כל ההקדמות אמיתיות, אבל הטיעון אינו תקף, כך שגם אינו מהימן. בטיעון (ד) כל הטענות שקריות, כך שאינו מהימן, אף-על-פי שהוא תקף.

מההגדרות האלה משתמעות שתי הבחנות חשובות. ראשית – יש להבחין בין אמת לבין תקפות, בהתאם להבחנה שבין טענה לטיעון. כזכור, טענות וטיעונים הם יצורים משני מישורים שונים – כמו אזרחים ומדינות, או ספרים וספריות – כאשר לכל אחד תכונות משלו. רק טענות עשויות להיות אמיתיות או שקריות, ולעומת זאת רק טיעונים עשויים להיות תקפים. כלומר, לפי ההגדרות, טיעון אינו יכול להיות אמיתי או שקרי, וטענה לעולם אינה תקפה (גם אם נוהגים לומר כך מדי פעם בשפת היומיום).

שנית, הבחנה זו בין אמת לתקפות – בין הערכים של טענות בודדות לבין ערכי הקשרים שביניהן – מאפשרת לנו להבחין בין שתי שאלות היסוד העולות בנוגע לערכו של טיעון:

1. שאלת נקודות המוצא: האם ההקדמות כולן אמיתיות?

2. שאלת המעבר: האם הטיעון תקף?

כדי שטיעון יהיה מהימן, התשובות לשתי השאלות האלה חייבות להיות חיוביות. רק אז מובטחת מסקנה אמיתית מהטיעון. אם טיעון הוא תקף אבל לא כל ההקדמות אמיתיות (טיעון ד) (למשל), או אם כל ההקדמות של טיעון הן אמיתיות אך הטיעון אינו תקף (טיעון ב) (למשל), אזי מסקנתו של הטיעון עלולה להיות שקרית.

תנאי: הוא טוען שכל הבחורות ירקדו עם יוסי בתנאי שהוא גזעי. טענה זו עשויה להיות אמיתית אפילו אם יוסי, למעשה, הוא חנון גדול ואף בחורה לא תתקרב אליו.

על אף ההבדל הזה, יש קשר בין הטיעון הנדון לבין טענת התנאי. הם קשורים בכך שטענת התנאי היא אמיתית אם הטיעון הוא תקף. כלומר, תקפות של טיעון קשורה באמיתות טענת התנאי, הבנויה מטענות הטיעון (כשההקדמות מהוות את חלק ה"אם" והמסקנה מהווה את חלק ה"אז"). הקשר מתבטא בכך שהטיעון תקף רק אם טענת התנאי אמיתית. אם, למשל, הטיעון על יוסי תקף, אז טענת התנאי המתייחסת אליו אמיתית.

טיעונים וטענות תנאי

בפרק 11 נעסוק בפירוט בטענות תנאי, טענות מהצורה "אם כך וכך, אז ככה וככה". כאן נציין רק בקיצור את הדומה והשונה בין טיעון ובין טענת תנאי.

דבר אחד הוא לומר את הטיעון:

יוסי גזעי; לכן, כל הבחורות ירקדו איתו.

ודבר אחר לומר את טענת התנאי:

אם יוסי גזעי, אז כל הבחורות ירקדו איתו.

מי שאומר את המשפט הראשון מתחייב ללא תנאי לכך שיוסי גזעי ולכך שכל הבחורות ירקדו איתו. אבל מי שאומר את המשפט השני מתחייב רק על

תרגילים

1. לגבי כל אחד מההיסקים שלהלן, קבעו אם הוא מהימן, תקף, או אף לא אחד מהשניים. (התייחסו אך ורק להקדמות המופיעות במפורש).
(א) לכל חזיר יש כנפיים.
כל מה שיש לו כנפיים יכול לעוף.
.: כל חזיר יכול לעוף.
(ב) ראש עיריית תל-אביב גר בתל-אביב.
כל מי שגר בתל-אביב גר בארץ.
.: ראש עיריית תל-אביב גר בארץ.
(ג) לכל זמר מפורסם יש הרבה מעריצים.
ללא אריק אינשטיין יש הרבה מעריצים.
2. נסו למצוא דוגמאות לסוגי הטיעונים הבאים. אם אי-אפשר למצוא דוגמא מתאימה, הסבירו מדוע.
(א) טיעון מהימן עם מסקנה שקרית.
(ב) טיעון תקף עם הקדמה אמיתית ומסקנה שקרית.
(ג) טיעון לא מהימן עם מסקנה אמיתית.
3. הביאו דוגמאות מספרים או מעתונים לדברים הבאים:
(א) טיעון מהימן.
(ב) טיעון תקף עם הקדמה שקרית.
(ג) טיעון לא תקף ללא הקדמה שקרית.

מבט מלמעלה

ראינו שניתן להעריך טיעון משתי בחינות. ראשית – יש לבדוק את נקודות המוצא; כשם שבניין אינו יציב אם הוא בנוי על עמוד פגום, כך גם טיעון אינו טוב אם הוא בנוי על הקדמה שקרית. שנית – יש לבדוק את המעבר(ים); כשם שבית אינו בנוי היטב אם לא נעשה שימוש נכון בחומרי הבנייה, גם טיעון יהיה רעוע אם לא נעשה שימוש נכון בהקדמות – כלומר, אם הטיעון אינו תקף. הערכה יסודית של טיעון דורשת את שתי הבדיקות הללו גם יחד, כי רק טיעון מהימן מבטיח מסקנה אמיתית. עם זאת, בדיקת הקדמות היא מחוץ לתחום הלוגיקה, משום שהלוגיקה מתמקדת בשאלות של תקפות. בהמשך נחקור כיצד ניתן לקבוע אם היסק תקף או לא.

